

СЛАВЧО КРАСИНСКИ

(70 години от рождението му)

Здравко Петров

Лесно е да се анализира като проблематика, лексика, мелодика, поезията на Красински от стихосбирките „Вистрел“ до „Зелени облаци“, но чисто формалното разглеждане на тая поезия с нищо няма да уясни „случая Славчо Красински“ в нашата най-нова литературна история.

В известен смисъл общественият факт на неговия живот е по-драматичен от литературната му съдба, която не е от най-лошите. Може да леем сълзи за славея, но по ни е болно за проиграните граждански възможности на неговата поезия. Много поети от неговото поколение са тронави в сравнение с неговия плавен, мелодичен, песенен стих. Към него музата на поезията е била прекалено щедра. При него без усилия се лее златото на поезията, то позлатява всичко: спомени и поля. Но тая способност за лесно писане на стихове крие в себе си и застрашителен елемент. Тя говори, че той невината е склонен към психологическо и творческо вгълбяване, че при него има повече настроенне, лиричен детайл, емоционална атмосфера, отколкото проблематика, философия, подтекст. Чувството му е лирично, метафорите му са ярки. Но невината при него темите му са драматично изживяни. Оттук се получава еднообразие, липсва богатство на тоналността и на духа.

Всичко, което е преживял, е минало в песен, а не в никакъв нравствен катарзис, мистерия на душата. Колкото и да е субективен като лирично устройство, той не е осъзнал достатъчно себе си, повече е склонен към външни рефлексии, движи се там, където го отвяват животът и страстите му. Проявил е слабо познание на века си. В известен смисъл неговият талант е епидермален, не се докосва до глъбините на душата. Той е повече човек на страстите, отколкото на разума, на поривите и импулсите. При него невината има остро чувство за добро и зло. Красински едва ли някога ще осмисли края и началото на пътя си. Неговата трагична съдба на поет е свързана с трагичната съдба на България през 20-те години. Когато надникнеш в неговата биография, ти се иска да извикаш: Колко е тъжна тая наша България! Колко са тъжни нейните поети!

Когато в поезията ни се появят равни, акуратни таланти, иска ми се да се появи поет като Сергей Есенин. Един рус своенравник, който ходи с везана риза, да развежда крави в ресторантите, в пиянски изстъпления да замерва с ботушите си „босоногата статуя“ — Айседора Дънкан, а тя му отговаря: „Серьожа, аз те обичам.“ Поезията, като затъпее от римувани глупости и баналности, има нужда от поети, които с юмрук да ударят по масите, да разхвърлят чашите, да разместят чувствата, да съчетаят „религията с хулиганството“.

Не съм виждал Славчо Красински в младостта му. Но за него разправяше Димитър Полянов. Как дошла майка му при него, загърната с шал (навярно това е бил есенинският шал) и помолила да намери работа на сина ѝ. Той намерил работа на младия, никому неизвестен поет в редакцията на „Ведрина“ на Антон Страшимиров. След това младите лирици са заобиколили редактора на „Наковалня“ и са го карали да пуща статии за Блок и Есенин. А той чакал какво ще напишат Кохан и Луначарски по тоя въпрос.

Камен Зидаров видя веднъж Славчо Красински и по повод по изменената му външност промълви: „Ех, какъв поет беше някога!“ И сега Славчо Красински пише хубави стихове, някои от тях даже не отстъпват на най-хубавите му, макар че не са нова страница в творческото му развитие. Но друго е вече времето. Много неща са се променили, много вода е изтекла — черна и златна, както в приказките. Векът не е така хармоничен, както са хармонични стиховете му, пушеците на войната и индустриалната революция са затъмнили родния пейзаж. Няма я и пъстротата на 20-те години. Тогава съветската и нашата поезия гъмжи от таланти. Те никнат като гъби след дъжд и за това е виновна революцията, нейната пълноводност и мащабност. Тя прави това. Тя даде право на Блок в поемата „Дванадесетте“ да сложи начело на групата червеноармейци образа на Христа. По думите на мемоариста Андрей Белий М. О. Гершензон посрещнал на колене Октомврийската революция. Тя била за него някаква нова витлеемска звезда. Русия в навечерието на Великия октомври е бремна с очакване.

Под звездите на Октомври творят много поети. Поетът Славчо Красински е млад, млада е революцията, тя пуща своите червени коне по света, своите ескадрони, които така вдъхновено възпя Смирненски. В първата му стихосбирка „Вистрел“ (1929) се чувства романтиката на септемврийските нощи. Над буйната му, непокорна глава падат зелени звезди, пее Огоста, а той стиска карабината в ръцете си. Поетите лесно губят равновесие, лесно губят социална и историческа перспектива. А и с младостта извезва романтиката на белите, септемврийски нощи. Поетът и по-късно декларира, че вярва в революцията, но нещата вече стоят по-другояче. Няма ги неповторимите септемврийски дни и нощи на 1923 г., които събудиха силни емоции в нашата поезия. „Пролетен гост“ и „Зелени облаци“ показват нарасналото стихотворно майсторство, завидна пластика и задълбоченост в сравнение с „Вистрел“. Но във „Вистрел“ е съхранена младостта на поета, когато е млад, безумно млад и още не е изпитал пристъпите на раздвоението, горчивината на раздялата, плодовете на алиенацията.

Импresiонистите в критиката обичат подробно да ни описват при каква обстановка са прочели даден автор. И аз мога да разкажа кога за пръв път ми попаднаха стиховете на Славчо Красински. Те ме опиха с виното на живота. Ако трябва да търсим метафора за тая поезия, трябва да си послужим със заглавието на една известна пиеса: „Когато виното кипеше“. Това беше поезия на сладостта на живота, искрящо вино, женски прегръдки, мъжки дружби. Има нещо красиво в това да се запазят чертите на младостта. Тая буйна младост иска да съхрани и Славчо Красински. Той търси опиянението от живота, кирил-христовското начало пред пристъпите на есента и неизбежната зима, която предварително е смразявала толкова лирични сърца. И то сърца много по-чувствителни и философски вгълбени от сърцето на Славчо Красински, който си оставя наш лирик, разпилян като селска слама, отвяван от различни ветрове на разни посоки. Славчо Красински желае да опише в звънки стихове празника на живота, пищните му обеда (както при холандските живописци), преди да е дошла дрезгавината, равнодушието към насладите на живота, изгубването на епикурейското начало в него.

Славчо Красински като всеки истински лирик е заразен от изповедно начало. В цялата му лирика се прокрадва тонът на изповедността. Той обича често да говори на тема: Славчо Красински:

Туй съм, оня Славчо умре!
За страната е може би жалко,
че роди един дързък поет,
един поп, или пристав по-малко!

Може нищо да не знаеш от биографията на Славчо Красински, но не може да не я прозреш в неговата светла лирика. Дълго време преди да се запозная със Славчо Красински (а това стана в средата на 50-те години), за него съм слушал преценки от Димитър Полянов, Иван Пейчев и Добри Жотев. Иван Пейчев обичаше в някои късни часове да рецитира неговите стихове и най-вече тая чудна елегия: „Когато слиза вечерта. . .“

Своге! Лятото на 1949 г. беше незабравимо със своите срещи и разговори. Тогава се сблъсках за пръв път с един поет, който не беше чел, както трябва Есенин, но беше взел много от неговата ритмика и интонация. А може би това е поза от страна на Славчо Красински, че не е чел Есенин. Не знам на какво да вярвам! Стиховете на Красински са много „есениновски“ и в това е еднородна нашата критика. На челото на автора на „Зелени облаци“ има много клейма, но ми се струва, че това определение „епигон“ е най-несправедливото. Струва ми се, че то е отглас от ония години, когато цялостно Славчо Красински се намира под граждански обстрел. А не се държи сметка, че при него гражданското поведение е едно, а поетиката е нещо друго. При него има едно такова съдбовно раздвоение, което му придава чара на селски поет с двойствена душа. Селската душа е много двойствена и това го знаем още от времето, когато Михаил Шолохов създаде своя Григорий Мелехов. Също така Едуард Багрицкий ни запозна със своя Оланас, чиято душа се мята между болшевиките и Махно.

„Славчо Красински и аз!“ Самото това вече определение говори за раздвоение, затова, че „две души живеят в едно тяло“. Едва ли има в историята на нашата поезия по-печална съдба от тая на Славчо Красински! Едно име, посрещнато с много надежди, след това с отрицание, раздразнение, неприязън. Как можа това да се случи с тоя певец на равнината, ръжта, младостта, сенокоса, златните полета, толкова сериозни неща, такава гражданска съдба. От него се отказват идейни другари, движението, прогресивната преса, гражданската история на нашата литература, но не и поезията. Поезията, тая капризна птичка, каца непрекъснато на неговите рамене. Тя е неговата утешителка. Вече толкова години нашата критика е взела позата на християнското всеопрощение, но не смее да докосне „темата Красински“. Тая тема е неудобна за бивши идейни другари и настоящи литератори. Само младите поети от края на 40-те години в захлас рецитираха неговите стихове (поетите винаги малко знаят и хубаво, че малко знаят), чуруликаха неговите песни, наслаждаваха се на мелодията на стиха му. Споделят любовта му към земята. Той обичаше земята си със същата любов, с която Сергей Есенин обичаше руския пейзаж. И Славчо Красински си има своя „рязански край“, където селяните също така косят, както в стиховете на „новия Алексей Колцов“. Красински също така питае любов към животните, раздвоява се в града, изпитва влечение към селската тишина. И у него живее есениновската омраза към града, и той като своя учител замахва с прашка, кани се да чупи глави, проявява хулиганска дързост в българската лирика, която е така благоприлична и целомъдрена. Но сега няма вече и помен от някогашното русокосо момче, а и „есениновската дързост в нашата поезия“ отдавна отшумя. Няма помен от

нея! Поезията ни е вече нещо друго. Тя е мъдра, даже в нея има прекалена интелигентност, която изеушава създателите ѝ, прави ги разсъдливи деца на XX в., по-малко дръзки.

Славчо Красински за своите младежки лудории, за своето поетично (и не само поетично безразсъдство) плаща със своята разпродадена младост, със самота.

В общата библиотека на двумесечния литературен курс на млади писатели в Своге между многото книги се мяркаха и стихосбирки на Славчо Красински. Те не бяха обемисти, но бяха звучни, изпълнени с някаква пролетна мъзга, пълноводни, еднообразни като дъжд. Оттам отнесох образите на бащината къща, карминените устни на селските момичета, прелестите на това чудно село Черничево. Целият тоя пасторал бе сътворен от една сигурна лирическа ръка. Когато видях живия Красински, малко се разочаровах. Мислех, че ще видя един русокок своенравник, някакъв български Ключев с есеровски уклон, с везана риза, с лачени ботушки (досуц като Есенин), а видях един най-чист български тип на литератор, който разправя пластично и анекдотично истории. И сега е крайно интересен всеки разговор със Славчо Красински, който винаги е сочен, пъстър, понякога изпълнен със зла памет, но никога тенденциозен и язвителен.

Разговорите с Красински представляват една безметежна река, която вече тече не лирично, не емоционално афектирано (защото отдавна е прекипяла буйната младост и нейното пенливо вино), а някак си обективно, епично. Понякога ме е яд, че Красински има таланта да говори, а няма таланта да пише мемоарна проза. Той повече се реализира в импровизирани разговори по кафенетата. И все пак Славчо Красински е колоритен със своя белетристичен разказ, с панорамата на миналото! Край него се тъпнат най-вече хора от средното поколение, тия, които са расли между двете войни, които знаят какво е Октомврийска революция, какви надежди е породила тя у човечеството, които са расли със септемврийските стихове на Фурнаджиев и гражданската драма на Асен Разцветников.

Понякога Славчо Красински ми изглежда като много самотна кула. Оредели са около него съвременниците, притихнали са страстите, отшумели са ония далечни години. Авторът на „Пролетен гост“ и „Зелени облаци“ е видял възхода на Смирненски, попаднал е в средата на Антон Страшимиров, знае литературната десница. Сега всичко това никого не интересува, по-скоро интересува само историците (който са повече гробари на миналото, отколкото неговите възкресители), не интересува даже и младите литературни критици, които смятат, че е по-важен текстът, отколкото личността. Кой ще надзърне в гражданската драма на Славчо Красински, в ония термидориански години, които разсякоха на две половини Разцветников, накараха да се мятат Фурнаджиев, направиха Ангел Каралийчев от певец на падналите разказвач на далечни легенди? Години! Тежки години, години на настъпление на авторитаризма по цяла Европа, на мюнхенско поражение, нощи на аутодафета, на кафяви нощи, в които се изгубва комсомолският силует на Славчо Красински! Никой не е предполагал, че един лирик като него е трябвало да поеме тежък кръст. Но за тоя кръст е виновно времето и самият той. Виновно е това: „Славчо Красински и аз!“ у човека, поета, гражданина. Личността има много „аз“-ове. И поетът има много лични „аз“. Сенките на „бесовите“ заиграха само върху неговите фейлетони, които не съставляват неговата слава, а издават един лош предвкус на идейна раздяла с бивши другари. Аз не съм съвременник на 20-те и 30-те години, когато са се разигравали всички ония неща, които направиха Красински едно самотно явление не само в поезията, но и в гражданския живот. Не съм свидетел на ония години, които са го откъснали от бойното ято на неговата съвременност, и за неговата драма мога да съдя по неговите стихове. Но за съжаление неговата драма не можеш да я прочетеш зад звучните стихове, които те опиват като сребърен ручей. Тя е скрита някъде в гънките на душата на поета.

За пръв път срещнах името на Славчо Красински в „Антологията на покрусена България“ на Димитър Хаджилиев. Там прочетох следната критическа бележка: „Повече от половината творчество на Красински взема голям дял от вниманието, отредено на развиващата се социална поезия. Затуй и голямо е недоумението, защо много от стиховете му попадат в списания, които имат строго отрицателно отношение към социалната поезия въобще . . .“

В същата антология са напечатани стихотворенията „Сам“, „Нека плиска нощта над убитите“, „България“. Славчо Красински тук е представен наравно с други големи имена на „покрусена България“. Някога Славчо Красински писа в стихотворението си „Сам“ следното:

Всеки дълб своите листи съблещъл
и стои в това пусто поле,
а далеч една малка пътека
като шия на гъска белей.

И по нея аз тръгвам да диря
младостта, дето тук се проле —
един селянин с устни засвирил
тишината печално люлей.

— Слушай, брат! Ти си много прекарал. . .
Но в полята ни, както вървиш,
ти не срещна ли моите другари
с русокосите, буйни глави?

Аз не знам кои свои другари е имал пред вид Славчо Красински, но явно, че те са мъртви и никога вече няма да ги срещне. Както той никога няма да срещне ония хубави години, когато е бил млад, препълнен с енергия и творчески сили. Няма да мине и много време и „черните ветрове на историята“ ще го отпратят в друга посока, той завинаги ще се раздели с другарите, „с русокосите буйни глави“. Той сам ще попадне в други литературни среди. Ще бъде „много сам“, както казва Иван Пейчев в едно свое стихотворение. Ще се повтори в друг вариант една драма, която изживя Разцветников, когато напусна бойния отряд на своите другари.

Разцветников написа и в „Планински вечери“ великолепни стихове, но тогава той беше също така „много сам“. Днес Славчо Красински го виждам сред своите съвременници също така „много сам“, той хвърля мостове само към младите поколения, които го разбират, които понякога обичат да слушат грохота на отдавна отшумели събития. Но тая своя участ Славчо Красински предсказва много рано. Всеки от нас ни спомня стиха:

Задими есента из полето,
заприказва по листите дъжд —
самотата заседне в сърцето
и светът опустей изведнъж.

В тия дни, мълчалив и невесел,
над прелената чаша седя
и си спомням забравена песен
за раздялата и любовта.

Пия чаша за своите другари,
за живота отминал край нас,
и неспирно и тъжно повтарям
отшумели далеч имена.

.....
И за вас, мои стари другари,
и превърнати в кръвни врази —
имената ви тъжно повтарям
и сърцето така ме боли . . .

Един поет с друго устройство, привърженик на друга поетика, също така ни говореше по същото време, че „врази ти стават старите другари и опустява медлено света“. Когато цитирахме тия стихове в обстановката на литературна лаборатория в двумесечния литературен курс в гара Своге през 1949 г., край нас преминаваха влаковете, най-различни поколения писатели, а ние бяхме млади и никак не се замисляхме за екзистенциалния смисъл на стиховете на тия наши поети между двете световни войни. Някак драмата на Славчо Красински ни бе по-понятна. Знаехме подобни работи от историята на нашата литература, ровехме се в отшумели, забравени полемики, стари списания. И все пак всичко не можахме да разберем, че няхахме екзистенциален опит, не знаехме достатъчно историята, а тя е кристализиран екзистенциален опит на човечеството. И все пак стиховете ни харесваха сами по себе си, в тях имаше звънък, задушевен стих, пролетно опиянение, ароматна земя, мирис на окосено сено, птиче чуруликане, до болка искреност. Славчо Красински ни говореше за красиви неща: за романтиката на бащината къща, за карминените устни на селските моми, разправяше с болка за отшумяващата младост. Преди да изконсумира младостта, той вече тъгуваше за нея. Той предусещаше, че тя отлетява като вятъра и вече няма да се върне. В това отношение настроенията му са на някой безкнижен Анакреон и езичник. Цялата му поетическа натура е изплетена от първични усети и сензитивност. Той чувства нещата епидермално, не във философски план. Образът на отиващата си младост витае пред погледа му. С младостта ще си отидат вината, устните на селските моми, новостта и свежестта на света. Не само в поезията, но и в романите бушува носталгията по отиващата си младост. Славчо Красински предопитно знае какво означава да си отиде младостта, любовта, фаталното идване на разделите е пред очите му като някакъв екзистенциален призрак. И все пак има нещо човешко, много човешко в отиващата си младост, за която тъгуваха българските хайдутини, настанени в букурещките кръчми. Отиващият си миг е до болка познат на много поети, които не могат да се примирят с раздялата с младостта:

И да скърбим и не скърбим,
остава пак едно и също —
спокойно да благословим
това, което се не връща,

което идва с пролетта
и си отива с нашта младост —
тъй както слиза вечерта
над окосените ливади.

Всеки от нас си има бащина къща, често пъти обичаме да се връщаме там. За романтиката на бащината къща писа не само лирикът Димчо Дебелянов, но и социологът Иван Хаджийски в своята забележителна книга „Бит и душевност на нашия народ“. С някакви гузни, котешки стъпки се връща всеки от нас към чистия

извор на своята душа, към непомрачения свят на „белоцветните вишни“. Към
тоя свят се връща и Славчо Красински:

Добър вечер, тъжна наша къща —
извор чист на моята душа!
В тишината, все една и съща,
стъпките ми никой не позна.

.....
Гаснат по старинните портрети
образи, потънали във прах —
вий ли сте, възторжени поети,
на света що гледахте със смях!

Старото рушехте всяка вечер,
хвърляхте земята с динамит —
а в съня си виждахте далече
друг живот — и светъл, и честит.

Маркс и Бебел, шум и речи жарки,
и китарата звъни, звъни —
в устните на влюбени другарки
вишнев сок и жадни младини!

Поетът може много да странствува, в даден момент да се намери, но никога
не може да се откаже от топлината на бащиното огнище. Всеки от нас отдавна
е отлетял от бащиното гнездо, но винаги с някакво присърбие си спомня
за ония безметежни дни на съня на душата, на образа на майката, на бащата.
В случая бащата е забягнал в далечна Русия и не се е завърнал, подгонен от огън
на революцията през бунтовната 1923 година, която отне на България много
„русокоси, буйни глави“. Но и тия, които останаха живи след размирните съ-
бития, не са тия, които с възторг са се взирали в портретите на Маркс и Бебел.
Поетът дава дължимото на величието на борбата:

Отзвъне китарата старинна,
като дим отмина младостта —
в бели къщи, с дворчета, с градини,
скрихте се безшумно от света!

Или:

Когато слиза вечерта
над окосените ливади —
тревите пеят песента
за нашта отшумяла младост.

Но не това е трагичното при Славчо Красински, защото загубата на младо-
стта, на вкуса към живота са неизбежни неща, които съпровождат битието на чо-
века от люлката до гроба. Друго при него е страшно — че така рано се поя-
вява призракът на раздвоението, което е една малка психологическа и емоцио-
нална смърт. Раздвоението е стара тема на литературата. Тя съпътствува и бъл-
гарската поезия: Яворов и Разцветников. Славчо Красински няма отделна твор-
ба, посветена на двойничеството, както тоя чуден и романтичен Разцветников —
един от „последните донкихоти“ в нашата поезия, но в много стихове говори за
това, че се е разполовил на две. Неговото „аз“ е в центъра на вниманието му.
Той често кокетира със своето име и положение на „пропаднал син“, на блуден
син и в това отношение у него има нещо есенинско:

Не зная, лош мой сын,
пост ли си прославен,
но зная, че не си
любимото ни Славе.

Захвърли своя край
като цървул ненужен,
и днеска в онзи град
с пропадналите дружиш.

Сблъскването между града и селото е един от любимите мотиви на есениновската муза. Тя става меланхолична и започва да кърви, когато докосне мотива на пропадащото село под напора на новия живот. Красински изповядва:

На леглото чувам всяка вечер
някой друг във мене как мълви:
„Скъпи Славчо, опомни се вече,
свойта чудна младост не губи!

Ти забрави радостта си тиха
и не знаеш как си вече друг,
колко глупави жени изпиха
свежестта на твоите устни тук.

Много отдавна Д. Осинин на страниците на българския литературен печат зачекна една любопитна тема, а именно за двете влияния върху българската поезия: Блок и Есенин. Но това е една историко-филологическа тема и тая страна не ни интересува, нас в случая ни интересува сходството на два типа поети и тук обаче трябва да спазим всички пропорции. Съзнава ли или не съзнава това, но Славчо Красински носи у себе си много от емоционалната психология на рицаря на пропадащото руско село. Има някакво съвпадение между двата характера. При Красински имаме някакво нашенско преповтаряне на есенинската драма.

Чувството на вина пред селото, пред патриархалността, пред селската цивилизация минава през „Пролетен гост“. Той едва в „Зелени облаци“ е самостоятелен. Но в „Пролетен гост“ има нещо от духа на „есеницината“, някаква емоционална „разпутиновщина“. У Есенин въпреки гениалната му емоционалност и необикновена лирична сила (по думите на Горки той е инструмент, създаден от природата за поезия) има нещо нестройно, дисхармонично. Есенин има необикновено чувство за природата. Той възпя brezите и умиращия образ на селска Русия. Нашият Славчо Красински също така има необикновени усети за природата. Той изцяло е в нейното божествено лоно. Той я чувствава, както се казва, с кожата си. В разговор с един наш писател той ми подхвърли, че Есенин има такава емоционална сила, която той не може да овладее. Той даже си послужи със сполучливия образ, че такива поети представляват глинен съд, който се разяжда от киселината на собствената си дарба. И Славчо Красински в много случаи е само сърце.

Всяко повторение в изкуството е загуба за повтарящия. Руската литература може да изтърпи само един Сергей Есенин. И колкото да беше силен и непосредствен в своите изповеди, все пак те бяха отражение на нещо, което е вече изконсумирано в поезията. Но не бива да се слага знак между есенинските емоции и проявите на Славчо Красински в поезията, защото нещата са много различни. В „Пролетен гост“ се чувствава присъствието на русокопия поет, но първата стихосбирка на Красински „Вистрел“ е нещо друго. Тук също така се чувствава присъствието на руския имажинизъм с цялата му „образомания“ и пищна метафо-

ричност, но гласът на младия поет звучи самотно и откриващо се на фона на тогавашната поезия. Авторът на „Вистрел“ и „Зелени облаци“ си има своя глас, индивидуална поетична инструментировка. Той има и свой подход към темите. В ония години поведението на Красински е подчертано ляво. Поетът във всичко може да бъде обвинен, но не в неискреност. Александър Геров обичаше да казва, че поезията бяга от неискрените хора. Въпреки политическите зигзаги в гражданското поведение на Славчо Красински той не се раздели с поезията и тя не се раздели с него. Тя не избяга от него, не го напусна. Тя не се превърна в блудница. Поетът е пределно искрен, той се изповядва пред майка си, пред баща си, пред сестра си:

Знам, сестра! В тия тъмни години
от живота си — груб хулиган —
като вятъра — див и пустинен
ше разлея тук своята тъга.

Въпреки че Красински е култивирал своята поетическа дарба, словото му е твърде прецизно, стихът му звънък като ручей, все той носи в душата си нещо диво, в добрия смисъл на думата „скотско“. Такъв човек не може да се култивира докрай, не могат да се измият чертите на индивидуалността му, той е далеч от куртоазията и меката атмосфера на литературния салон. Славчо Красински не може да е щастлив в чужбина, в Европа ще се чувства като „скит“, така както са се чувствували преди него толкова много „диви души“ — поети от славянски произход. Красински е ярка индивидуалност, човек на страстите, а не на ума и образованието. Нему есенинската дързост му е присъща, той я носи в кръвта си. Творецът на „Кръчмарска Москва“ само е освободил задръжките му, дал му е своя велик пример, подтикнал е емоциите му в същата посока.

Някога за Есенин бе казано, че неговата епоха не е лирична, не е епична, а катастрофична. Ако това е така, и нашият поет не е живял в по-малко катастрофично време. Той помни жаравата на Септемврийските събития (той принадлежи към типичен „септемврийски“ край на България), чувства съдбоносното отсъствие на баща си. Поетът цял живот ще изпитва носталгия към напуснатото село, към селските дворове. От цялата поезия на Красински вее духът на милата старина, открояват се пасторални картини, чувства се една буколическа идилгия, докато дойде селската буна. Той пише в стихотворението „България“:

А когато полъхне по детските устни: България...
Или в тъжния глас на изгнаника: родна страна!...
виждам подвиг велик, виждам топлата кръв на другарите,
виждам звездно небе — като кърваво знаме над нас!

И бъди ти, каквато си щеш: И родина. И майка. Разбойнице,
в този кървав разгром ти бе нашта жестока съдба!
Тишина ни души. Бий кръвта. Небесата димят неспокойно,
и в затишието чувствавам, че дишат гърдите на страшна борба!

Септемврийските събития завинаги влязоха в нашата литература с неповторими творби. Едни от тях звучат като балади, други като безнадеждни елегии, трети като средновековни мистерии, като драми с античен колорит („Хоро“). Сред септемврийските поети е и Славчо Красински, много млад, но имащ зад себе си биография. Поетът не може да остане настрана от септемврийската сприя:

Нека плиска нощта над убитите
и над мене своите черни води —

аз ще бяда цяла нощ с карабината
под дъжда от зелени звезди.

В тая нощ със пожара над сградите
в тишината червена до кръв —
има нещо тревожно и радостно,
нещо радостно в самата смърт!

Това „радостно в самата смърт“ прозвучава почти по фурнаджиевски, сякаш е далечен отглас от неговата алогична, парадоксална апокалиптична муза. А може би това е стил на епохата, на много поети, преживели „белите, кървави нощи“ на септември 1923 година. Във всичко това има нещо, което напомня някакъв наш „Пир в чумаво време“. Обаче декорите са български, много български. . . Тая дума „тишина“ неслучайно навява ужас у поетите, защото тя не е обикновена тишина, а е тишина след разгром, след предсмъртни стенания, когато загасва луната и се появяват не само тържествуващите убийци, кайновци на българския народ, но и мародерите на революцията. Топлата кръв на революцията е вече изтекла и от нея изскачат студенокръвни чудовища. Настъпва някаква термидорианска тишина, идват фурнаджиевските „черни дни“, дни на термидорианско тържество. В тая обстановка Фурнаджиев изрече неповторими думи:

И в нощната позорна светлина —
строят си къщи всичките поети.

Но не всички поети си строят къщи, намират се хора, у които живее погубеният дух на Революцията. Те чакат историческо възмездие. Живеят в себе си с чувството за „правдата на победените“. Под една или друга форма революцията не загасва във временно сломените души. Тя се прокрадва неведнъж и в късните стихове на Красински:

Мойто село се казва Черничево
с плодородна, свободна земя.
Там децата крещат като птичета,
още в люлките: Маркс!

Погубената революция за дълго време ще намери своето изпълнение в поезията. Някога Херцен нарече философските писма на „безумния ротмистър“ — Чаадаев „вистрел в нощта“. Неслучайно първата стихосбирка на Славчо Красински се нарича „Вистрел“ (1929). Поетът не може да се раздели от едва загасналия революционен пожар:

По теб допоява вихъра загубен
пак песните на твоите синове
и дивият бунтовен дух на хуните
и тропота на техните коне.

Полята кървави реки кръстосват,
дълбоко пеят дивни планини
и като трупове в разгрома проснати
спят облаци над твоите равнини.

Пожарите на кървав залез светят
в очите на разбития народ
и нощем скърца мелницата ветрена
с едното-си прекършено крило.

Както отдавна е казано: поетите умират. Да живее поезията! Но има нещо по-страшно от поетите да умрат, а това е да живеят сред „вълчите зъби на нов страшен разгром“, пред тях да се проточи сивата лента на ежедневието, на буржоазното самодоволство, на строенето на новите апартаменти. Постепенно идва едно ежедневиe, прозата на живота, новата реалност:

Луната днеска е излишна
и всяка нежност е лъжа!
Сега сред лунното затишие
стърчи среднощният стражар.

Особено е тежко за поети, които не са чужди на „есениновската дързост в нашата поезия“. На тях им остава да буйствуват, затворени в четирите стени на обикновената селска кръчма. Много поети, видели кървавия лик на Революцията и препускащите коне, след това не могат да се успокоят, да намерят равновесие, а често се затварят в себе си, остават „много сами“, издават от време на време ръмжащи строфи, като Никола Фурнаджиев, който имаше нещастieto да надживее разгрома. А други се заплитат в собствената си драма на „двойници“, изгубват социалната перспектива, търсят утеха в лоното на природата. Там лекуват своята проядена душа. А трети се заплитат в идейните зигзаги на литературния живот, литературният бит взема връх над тяхната първоначална скорост, над устрема на духа им.

Често пъти в поезията на нашия лирик минава темата за раздвоението. Често пъти той декларира: Славчо Красински и аз, до натрапчивост:

В росните ниви сме тръгнали, двама мечтатели —
Славчо Красински и аз;
моят изсъхнал по кръчмите глас:
— Скъпи приятелю, скъпи приятелю!
Помниш ли, златният залез,
помниш ли, плувнали в блясък полята,
помниш, ли тъй ли тогас сме мечтали,
тъй ли бе пусто в душата ми!

* * *

Често пъти картината на нашата поезия е много по-богата, отколкото я представяме. Затова чета с внимание страниците на литературната история да срещна някъде името на Красински — но уви! — все по-рядко го срещам. А той е един славей, сгушен в олеандровата горичка на нашата поезия. Той е в средата на нашите най-добри лирици. Нашата поезия е богата на топли, лирични гласове. Но тя няма типично есениновски гласове. Сред малкото есениновски гласове е тоя на Красински. От всички български поети, изпитали влиянието на съветската поезия през 20-те години, той е бил най-вече омагьосан от песните на „звучния песнопоец и гуслар“ — Сергей Есенин. 20-те години са особено богати на поетични гласове в Съветския съюз и у нас. Победилата революция събуди много надежди у човечеството. Но Христо Смирненски, кръгът „Нов път“ за съжаление за кратък исторически период творят в полето на гражданската поезия. Още през 20-те години идва при Асен Разцветников и Никола Фурнаджиев „черният човек“. Славчо Красински някъде в началото на 30-те години беше посетен от тоя фатален човек за поетите. Вместо да разгърне своето дарование на страниците на левите издания (разбира се, тук пречка се явява господстващата левосектантска политика на „РЛФ“), той се явява на страниците на официалните издания. Но тук немалка вина има и нестабилното психическо и идей-

но устройство на някои творци, а също така авторитарните режими са в настъпление по цяла Европа. В биографията на поколението се случват много неща. Христо Радевски някога излезе с отворено писмо в печата да заклеми някогашния свой идеен другар, но не след дълго време попадна в усложнена обстановка, бе заклеен като „качественик“. 30-те години са крайно противоречиви и динамични. Непрекъснато на Запад става отлив в средата на лявата интелигенция и тоя процес се засилва след Испанската гражданска война от периода 1936—1939 г. Борбата срещу фашизма наново обединява лявата интелигенция. Но за съжаление връзките на Славчо Красински са безвъзвратно прекъснати и скъсани с „партията на разстреляните“. Тая връзка съществува само в неговите ранни стихове. След априлските взривове той е бил комсомолец, млад, начинаещ поет, който вярва в революцията. Сега неговото име се появява на страниците на официалните литературни издания. Но и там се прокрадва мотивът за Революцията. Тоя, който някога е виждал нейния кървав и привлекателен лик, никога не може да я забрави. Революцията се промъква и в безметежните лирични строфи на Красински от втората половина на 30-те години. Но лириката на Славчо Красински има още една важна страна. В епохата на бруталитета на фашизма той пише „чисти“ стихове, където възпява красотата на човешкото битие, вечните чувства на човека. Това показва, че лозунгът „изкуството за самото изкуство“ през различни периоди е изпълнен с различно историческо и социално съдържание. Класически пример имаме в лицето на поетите, които творят след разгрома на декабризма след 1825 г. в Русия. И нашите поети са принудени да творят в условията на термидорианство, фашизъм, еднопартиен режим. От тях не може да се иска непрекъсната гражданска изява, осъществена по един и същ начин. Един Никола Фурнаджиев си остана същият, както през 20-те години, но претърпял всички вътрешни метаморфози на времето. Историята на нашата литература познава явлението „ренегатство“, което идва още от времето на К.Христов, Ив. Андрейчин, Ц. Церковски, които захвърлят лесно народническите настроения на 90-те години. Нещо подобно стана с Яворов и П.Ю. Тодоров преди войните. Същата драма се повтори през 20-те години в лицето на тройката от страниците на сп. „Нов път“. Тая болест, „ренегатството“, е много добре разкрита в книгата на Ив. Мешков „Трудово-спътническата литература“, която си остава една богата на идеи книга и досега. Разбира се, случаят Славчо Красински е твърде индивидуален, но и той е свързан с тенденциите на българската литература в нейния исторически развой. Той не написа стихове, в които да охули своите другари, но написа фейлетони, които сега не правят чест на перото му. Красински и в годините след 1944 си остана самотно явление, индивидуален случай в нашата поезия. Фурнаджиев и Разцветников написаха стихове за новата действителност, особено Фурнаджиев, чиято поезия се роди за нов емоционален живот. Но Красински не пожела да напише стихове с ново идейно съдържание. Той пожела да си остане такъв, какъвто си е. Той остана чужд и на естетическите моди. Стихът му е същият, както звънтеше през 30-те и 40-те години в христоматиите. Тоя стих учи на любов към бащината земя и къща, към домашното огнище, към песента на шурчето, към всичко красиво, което населява родната.

Едва ли ние имаме поет, който да е толкова последователен на себе си, и то до консерватизъм. През изтеклите няколко десетилетия над родната ни земя минаха много обществени и литературни бури. Но Красински си остана непробуден, унесен в своя лиричен сън. А може би това е по-добре, отколкото външно да търси ритъма на новия живот. За него животът е отшумял и е свързан само с младостта и спомените...